

Buza János tanszékvezető, Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem, Gazdaságtörténeti Tanszék

Educatio: Kérem, mutatkozzon be.

Buza János: A gazdaságtörténet a szakterületem, 16–17. századi gazdaságtörténet, amit kutatási szinten művelek, szűkebben pedig pénztörténettel foglalkozom. Hosszú ideig akadémiai állományú kutató voltam, 1967 elejétől 1987-ig. Akkor kerültem át egyetemi állományba. Jelenleg a gazdaságtörténeti Tanszék vezetője vagyok. A rotációs rendszer keretében lettem tanszékvezető.

E: Mekkora jelenleg a túljelentkezés az egyetemen, és kiknek van esélyük a bejutásra?

B J: A tavalyi tanévben közel 2200 pályázó volt, történelemből 1400 fő felvételizett, közgazdaságtanból 800. A jelentkezőknek kb. a fele jött legalább egy középfokú nyelvvizsgával. A küszöb tavaly 110 pont volt. Az idén emelkedett a jelentkezők száma: 2310 jelentkező van, ebből 1400 felvételizik történelemből, a többi közgazdaságtanból, tehát a történelemből felvételizők aránya csökkent. Befolyásolja a jelentkezők számának alakulását az is, hogy most egy demográfiai hullám tetőző időszaka felé járunk. Abszolút mértékben mégis az érdeklődés növekedése jellemző. Hajdanán monopolhelyzetben voltunk. Ma részben főiskolai, részben egyetemi ágba több vidéki városban is folyik közgazdászképzés: Pécsen már hagyománya van, Miskolcon, Szegeden, Győrött, Debrecenben az elmúlt években indult közgazdasági jellegű képzés, úgyhogy a választási lehetőség érettségizett személlyel nézve sokkal nagyobb, mint korábban volt. Igaz, hogy a közgazdász pályára iránti érdeklődés látványosan megnövekedett, ezen belül egyes szakok különösen frekvenciáltak.

E: Mi jellemzi a jelentkezők felkészültségét és hogyan változott ez az elmúlt években?

B J: Javul a színvonal, javult a középszintű képzés is a felvételizőkből ítélve. Különösen nagy fejlődés érkekelhető a nyelvoktatás terén. A hallgatók kb. fele rendelkezik középfokú nyelvvizsgával, van, aki többel is. A másik új vonás, hogy sokkal tudatosabb a felkészülés. Ma rengeteg felkészítő tanfolyam van: magán-előkészítők és hivatalosan itt az egyetemen is. Gyakorlatilag a diákok egy része nem csak a középiskolában tanulja a felvételi tárgyakat, hanem már legalább egy-két évvel a felvételit megelőzően tudatosan kezd készülni.

E: Mióta vesz részt felvételiztetésben, és milyen szerepe van a felvételi vizsgák előkészítésében és lebonyolításában?

B J: A felvételi vizsgáztatásban 30 éve, 1964 óta veszek részt, két esztendő kivételével, amikor hosszabb külföldi tanulmányúton voltam. A szerepem az előkészítésben kettős. Az egyik, hogy néhány éve részt veszek a tételek összeállításában. A másik az, hogy igyekszem minél több kollegát bevonni a felvételi munkába, ezáltal segítséget nyújtani ebben a Tanulmányi Osztálynak. Felvételi előkészítő szervezésében nem veszek részt. Csoportos előkészítésben ugyan részt vehetnek, magántanítványa azonban annak nem lehet, aki részt vesz a felvételi összeállításában.

E: Az oktatói karból kiknek a feladata a szervezés és milyen feladatkörök vannak?

B J: A felvételi egészének irányítója az intézmény oktatási igazgatója. Általában a felsőoktatási intézményekben az oktatási rektorhelyettes vagy főigazgatóhelyettes látja el ezt a feladatot, aki egyetemi szinten koordinálja. Ő nem az egyes tárgyakkal foglalkozik, neki arról kell gondoskodnia, hogy meglegyen például a megfelelő számú javító, és hogy a felvételi zökkenőmentesen folyjon le, hogy a személyi és tárgyi feltételek is megfelelők legyenek. Az operatív munkára van egy külön tanulmányi csoport. A munkákat szinte a tanév kezdetén el kell kezdeni, márciustól aztán sűrűsödnek a teendők, amint a jelentkezési határidő lezárul. Egy külön csapat végzi az egészet, szakszerűen és nagy gyakorlattal. A felvételi tárgyak esetében a kérdéseket az adott tanszéken team dolgozza ki, ez a stáb itt állandó. A kérdéseket a mi tanszékünkön három, itt dolgozó oktatóból álló team készíti és egy középiskolai tanár. Ő a garancia arra, hogy nem kerül véletlenül sem olyanmi, ami időközben kikerült a középiskolai anyagból. Értékelési utasítást is adunk, ami a mindenkori gimnáziumi tankönyv alapján készül, ez azt a célt is szolgálja, hogy egységesítse a javítás szempontjait. Őt variációt kell beküldenünk a minisztériumba, hogy abból melyiket fogják kiküldeni, azt mi is csak akkor tudjuk meg,

amikor felbontjuk a csomagot. A tanszékre háruló feladat a felvételi terén sokkal nagyobb, mint aminek reálisan eleget lehet tenni. Jelenleg sokkal kevesebben vagyunk, mint ahány emberre szükség lenne a felvételi bizottságban. Ezt rokon tanszékek, rokon tudományok képviselői, kutatóintézetek, más egyetemek történelem szakos kollegái és néhány nagy tapasztalattal rendelkező középiskolai tanár behívásával oldjuk meg. Így tudjuk megvalósítani azt, hogy többnyire öt nap alatt lebonyolítsuk a vizsgákat.

E: Milyen eligazítást kapnak ilyenkor a résztvevők?

B J: Mindenkinék, aki a szóbelizetésben és a dolgozat javításában részt vesz, be kell jönni egy értekezletre, ahol bemutatják a kérdéseket, a várható válaszokat, az esetleges értelmezési problémákat, megvitatjuk a kérdést és megpróbálunk kialakítani egy egységes álláspontot. Mindenki megkapja a megfelelő csomagot, aki szóbeliztet, az kb. 12–14 dolgozatot. Vannak, akik csak javítanak, ők erejükhez képest 40 vagy 80 dolgozatot javítanak ki. Más eligazítás nincs.

A felvételit követően előfordul néha, hogy tanszékvezetői értekezlet keretében értékeljük a felvételi tapasztalatokat, de ez nem törvényszerű. Általában másfél-kétoldalas jelentést írunk a tapasztalatainkról. Elég sok aranyköpést is gyűjtöttünk a felvételik során, egyik kollégánk be is mutatott belőlük párat az Élet és Irodalomban.

E: Van-e módja más felsőoktatási intézmény felvételi gyakorlatába betekinteni?

B J: Egy összefoglaló jelentést kapunk. Mindazok a felsőoktatási intézmények, amelyek átveszik a közgazdasági jellegű kérdéscsoportot, írásban közlik a tapasztalataikat. Ennek egy példányát megkapjuk mi is. Néha kellő kritikát is kapunk, ez is hozzátartozik. A kérdések összeállítása olyan műfaj, amit közmegelegedésre művelni nem lehet.

E: Hogyan áll össze a szóbelizető bizottság és hány hallgatót vizsgáztat?

B J: A bizottság összesen három tagú és az alkalmanként felvételiztetett hallgatók száma 12 és 15 között van. De ezt nem tudjuk előre. Ha 14–15, akkor órákig is eltart a felvételi, ez nagyon fárasztó tud lenni. A zsűriben van egy társelnök, aki általában matematika szakos, és a hallgatói tagozat is küld egy képviselőt. Ez nagyon jó, egyfelől azért, mert a hallgatók könnyebben szót értenek a pályázóval, másfelől azért, mert az adminisztratív munka nagy részét leveszik a vállunkról. Ez is sokat egyszerűsít a dolgon. A vizgabizottság csak vizsgáztat, a végső döntést nem mi hozzuk, bár a pontszámot mi adjuk, és ezzel természetesen erősen befolyásoljuk a döntést. A jelölteket a vizsga után általában behívjuk, és megmondjuk nekik, hogy hány pontot kaptak az írásbelire és a szóbelire. Hogy a középiskolából hány pontot hoztak, azt úgyis tudják, mindösszesen tehát ennyi a pontszámuk, ha 110 fölött van, az rendszerint bejutást jelent. Mi csak pontszámokat adunk, utána ezt összesítik. Az ötnapos felvételi vizsga során a Tanulmányi Osztály gyakorlott munkatársai a K betűsök lefutása után általában elég pontosan prognosztizálják, de ha a Mészárosok is lementek, akkor már biztosan meg tudják mondani, hogy kb. hol húzódik meg az a bizonyos ponthatár. Ha jövőre tényleg bejön az, amiről szó van, hogy minden felsőoktatási intézmény maga állítja össze a felvételi követelményeket – és nem lesz átjelentkezés –, akkor még nagyobb lesz a szóródás, a bizonytalanság, amit valamennyire ellensúlyozni lehet azzal, hogy egyszerre több helyre lehet jelentkezni.

E: Mekkora a szóbelin a vizsgáztató mozgáster, mi az, amit a felvételizetők saját belátására bíznak?

B J: A legnagyobb mozgáster a kérdésekben van. Tulajdonképpen bármit kérdezhetünk a szóbelin, de ez nem befolyásolja a végeredményt nagy mértékben. Az írásbeli nagyobb részben dönti el a felvételi eredményét, mint a szóbeli. Az esetek nagy részében nem adnak a szóbelin rosszabb jegyet, mint amit a jelölt az írásbelin elért. Kivéve, ha a jelölt nagyfokú tájékozatlanságot mutat a szóbelin. A szóbeli inkább beszélgetés jelleggel történik, a kérdés mellett gyakran megbeszéljük az írásbeli egyes hibáit is, ez lehetőséget nyújt arra, hogy a szóbelin korrigáljanak valamit. A szóbelin 10 perc alatt meg lehet győződni a jelölt felkészültségéről. Az értékelésben azonban nem lehet nagyon eltérni az írásbeli eredményétől, erre van egy előírás is. Hogy ha nagy az eltérés az írásbeli és a szóbeli pontszámai között, a vizsgáztató köteles írásban megindokolni, hogy miért emelte meg vagy húzta le a szóbelin a jelölt pontjait. Az utóbbi egyébként nem szokott előfordulni. Valamikor hajdanán az értékelést nagy homály vette körül. Ma ez változott: a jelentkező írásban kérheti bármelyik kérdésnek a felülbírálatát, ha úgy érzi, hogy alulpontozták valamelyik kérdésnél. A dolgozat

felülbírálati kérelem esetén nem kerülhet vissza az eredeti javítóhoz. Ha arról van szó, hogy egy pont hiányzik, ha 81-től 89-es intervallumban van a jelölt, ilyen esetben általában megadjuk valamelyik esszé-kérdésnél a szükséges pontot.

E: A jelenlegi felvételi rendszernek mik a leggyengébb pontjai?

B J: Súlyos szabálytalanságról nem tudok, hallgatói együttműködésről más inkább. A gond az ellenőrző személyzet létszámából adódik, ami sokkal kisebb, mint amennyire szükség lenne ilyenkor.

E: Van-e az intézménynek saját, speciális szelekciós rendszere?

B J: Régebben volt olyan, hogy ún. pályaalkalmassági tesztekkel kellett megoldani a felvételizőknek. Ez jó pár éve nincs. Sokan voltak, akik minden tárgyból jó eredményt értek el, de ezzel a teszttel nem bíróztak meg. Ma a pályaalkalmasságról csak beszélgetés során lehet tájékozódni.

E: Hogyan vélekednek az egyetemen dolgozó oktatók a jelenlegi felvételi rendszerről?

B J: A saját területemről tudok elsősorban beszélni, a történelemről és a saját kollégáimról. A felvételi tartalmát illetően a feszültségek növekedtek, s nem valószínű, hogy a jövőben csökkennének. Az utóbbi időben több tankönyv fut párhuzamosan, ki ezt, ki azt tartja fontosabbnak. A felvételi kérdések összeállításánál egyfelől van egy szakmai elvárás, hogy új tudományos eredmények tükröződését is elvárják az igényes oktatók, ugyanakkor a kérdéseket összeállító bizottságot kötelezi a Minisztérium állásfoglalása, miszerint a mindenkori gimnáziumi tananyagot kell alapul venni a kérdések összeállításakor. Jelenleg több 4. osztályos tankönyv is van, az Eötvös gimnázium pedig saját tankönyvet írt. Nagyon nagy gond, hogy melyiket tekintjük alapnak, és ez óhatatlanul ütközésekhez, feszültségekhez vezet. A jövőben mi valószínűleg nem egy rendszeresített tankönyvet, hanem egy közkezen forgó irodalom tényanyagát fogjuk bázisnak tekinteni. Természetesen a felvételizőkkel kapcsolatban is vannak ekörül súrlódási pontok. Az egyes tárgyak közt nem érzékelem komoly nézeteltérések megjelenését. Azt el tudom képzelni, hogy ha nagyon felborulnának az arányok, például túlságosan előtérbe kerülnének a közgazdasági tárgyak, akkor súrlódások lennének. Jelen pillanatban nem tudok feszültségeket. A hallgatók szempontjából az okozott feszültséget, hogy az egyetemen kétlépcsős lett a képzés. Három év egyenképzés után a 4. és 5. évre már nem mindenki mehet tovább. Ezt a mostani első- és másodévesek tudták. A jelenlegi harmadévesek nem tudták. Azt vették észre, hogy bár a legmagasabb pontszámú felsőoktatási intézménybe kerültek be, de 3. éves korukban, ha nincsenek benne az első 450-ben, vagy 400-ban, nem mehetnek tovább. Ebből adódhatnak feszültségek. Ez egy másik felvételi szinte.

E: E szerint a felvételit követően is működik valamiféle belső szelekció?

B J: Működik egyfajta belső szelekció, bár a legfontosabb szelekciós pont ma is a felvételi. De szelektál a kétlépcsős képzés és szelektálnak bizonyos tárgyak is. Főként a matematika és különböző válfajai azok, amelyek a leginkább szelektálnak. Szelektálnak a *par excellence* közgazdasági tárgyak is az alsóbb éveken, a mikro- és a makroökönómia, szelektál még a statisztika, a számvitel, a számítástechnika. Szelektálhatnak persze más tárgyak is, például a társadalomtudományi tárgyak, de inkább úgy, hogy a hallgató kifut az időből.

E: Hogyan működik véleménye szerint ez a szelekciós rendszer?

B J: Nem rossz, de inkább csak a pillanatnyi tudást tudjuk mérni vele. Nem biztos, hogy a képességek szerint is tudunk szelektálni. Sok előkészítő, sok idő ráfordításával, kiváló tanárok megnyerésével egy jelölt komoly helyzeti előnyhöz juthat. Előnyben a jó gimnáziumból jövők vannak, hátrányban a gyengébb iskolákból kikerülők. Ténykérdés, hogy van néhány középiskola, amelyek nagyon jól fel tudja készíteni a gyerekeket. Napjainkban többlépcsősé vált a szelekció, lekerült a felső tagozatra. Ha ma nem tud valaki bekerülni egy jó középiskolába, akkor kész.

E: Megítélése szerint szükséges van-e egyáltalán felvételi vizsgára?

B J: A felvételit szükséges rossznak tartom. Jelen pillanatban úgy néz ki, hogy ha valaki bekerül erre az egyetemre és nem bukik ki az első két évben, akkor az Isten sem menti meg a közgazdász diplomától. Jobb lenne talán szélesebbre tárnunk a kapukat és szigorúbb feltételeket szabni az egyetemen belül. Hulljon ki az egyetemen, aki nem odavaló. De ennek jelenleg nincsenek meg a tárgyi föltételei. Hiába vennénk föl többet,

egyszerűen nem tudnánk hova leültetni a hallgatókat. A küszöbön álló intézkedések következtében létszámkorlátozással, vagy legalábbis létszámstoppal kell számolni. Nálunk most eléggé torzak az arányok, egy feje tetejére állított piramis van. A legkeskenyebb sáv a tanársegédi, azon egyszerű oknál fogva, hogy ma egy közgazdász végzettségű ember az egyetemen kívül a sokszorosát keresi meg annak, amit az egyetemen keresni tudna. A felvételinél nyitni kellene, ez lenne a célszerűbb. Nemcsak azért, mert a nemzetközi standard ezt kívánja, hanem azért is, mert most népesebb korosztályok jönnek, nem a fix keretszámokhoz és a nagyon magasan meghúzott ponthatárokhoz kellene igazodni. Hosszabb távon mindenképpen csökkenteném. De amíg az oktatás tárgyi és személyi lehetőségei erősen korlátozottak, addig szükség van felvételire. A vizsgáztatásban, számonkérésben, évközi dolgoztatásban annak lenné a híve, hogy egy teljesítménycentrikusabb szisztéma alakuljon ki. Dolgozzon többet a hallgató, egyéni munkával, színvonalasabban. A tömegképzés gyakorlati foglalkozások nélkül nem bizonyul túlzottan hatékonynak.

E: Mi a véleménye a felvételi eltörléséről, ill. a kétszintű érettségi bevezetéséről?

B.J: Elképzelhető, hogy megoldja a problémát, de meg kell mondanom, hogy elég nagy különbséget lehet látni érettségi és érettségi között. Különösen szembeszökő ez másutt: átjárom Királyhelmece, ott van egy kísérlet, egy városi egyetem. Iszonyúak a tapasztalataim. Egy ottani 60 pont, amit ott, mint maximumot lehet a középiskolából hozni, itt esetleg 28–30 pontot érne.

E: Vannak-e törekvések újfajta vizsgáztatási módszerek bevezetésére?

B.J: Itt a tanszékünkön nincs ilyen. A mi tárgyunk nem kötelező, nem szigorlatköteles tárgy. Természetesen, ha újra kötelező lesz a tárgyunk, akkor föl fog merülni, hogy írásbeliztetni kell, mert nem lehet ennyi embert szóban levizsgáztatni. Van annak is előnye, objektívebb, de nem mindenkinek jó.

E: Mi a véleménye a tandíj bevezetéséről?

B.J: Felelős. Tudomásul veszem, hogy kell, régen is volt tandíj, Nyugat Európában is van tandíj. De ott a társadalomnak a megelőző időszakban sokkal nagyobb akkumulációs lehetősége volt, s a nyugati társadalmakra nem az elszegényedés jellemző, mint nálunk. Azonkívül ott nagyon sok a tanulási lehetőséget ösztönző támogató intézmény, ami nálunk értelemszerűen nincs, vagy sokkal kevesebb. Így nagyobb teher hárul nálunk a tandíjat fizetőkre.

E: Mi a véleménye a tanulmányi idő meghosszabbítására vonatkozó törekvésről a hallgatók részéről?

B.J: Nem támogatom. Előfordul 4–5. éven, hogy a hallgató még nem végzett, de már vállalkozó, hogy előadás közben megszólal egy-két rádiótelefon. Ez nem abba az irányba mutat, hogy jó, ha hosszabbodnak a tanulmányok.

E: Köszönöm a beszélgetést.

(az interjút Imre Anna készítette)

F E J L E S Z T Ó

P E D A G Ó G I A

Pedagógiai szakfolyóirat – Kiadó-főszerkesztő: dr. Salné Lengyel Mária

Megrendelhető: 1112 Budapest, Görbe utca 4/b. Telefon: 185-6277, vagy
MENTOR Könyvesbolt, 1051 Budapest, Dorottya utca 8. Telefon: 266-9184